

Felsefenin Eğitimde Kuramsal Temel Rolü

The Theoretical Foundational Role of Philosophy in Education

Buket Kayışlı Arkadaş

Yazar Bilgileri

Buket Kayışlı Arkadaş 
Dr., İnönü Üniversitesi, Fen
Edebiyat Fakültesi,
buket.kayisli@inonu.edu.tr

ÖZ

Eğitim, bireyin düşünsel, ahlaki, toplumsal ve kültürel gelişimini destekleyen çok boyutlu bir süreçtir ve bu sürecin niteliği, dayandığı felsefi temellerle doğrudan ilişkilidir. Felsefe; eğitimin amaçlarını, bilgi anlayışını, değer yönelimlerini, öğretmen rolünü ve öğrenci konumunu anlamlandıran kuramsal bir zemin sunar. Bu çalışma, felsefenin eğitimdeki kuramsal temel rolünü klasik felsefi yaklaşımlar, çağdaş eğitim düşüncesi ve Türkiye’deki güncel eğitim politikaları bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel doküman analizi deseniyle yürütülmüş; veriler tematik çözümleme yoluyla analiz edilmiştir. Çalışmada idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk; eğitimde amaç, bilgi anlayışı, öğrenci/özne konumu, öğretmen rolü ve değer boyutu açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca Dewey’in deneyim temelli eğitim anlayışı, Freire’nin eleştirel pedagojisi ve Biesta’nın değer temelli eğitim yaklaşımı çağdaş eğitim tartışmaları bağlamında ele alınmıştır. Türkiye bağlamında ise Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni incelenmiştir. Bulgular, eğitim felsefesinin yalnızca tarihsel veya kuramsal bir arka plan olmadığını; eğitim politikalarının amacı, öğretim programlarının yönü, öğretmen rolleri, öğrenci tasavvuru ve değer eğitimi üzerinde belirleyici bir çerçeve sunduğunu göstermektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin “yetkin ve erdemli insan”, bütüncül eğitim, beceri, değer ve öğretmen yansıtması vurgularıyla felsefi açıdan değer temelli ve beceri odaklı bir yönelim sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak felsefe, eğitimin amaç, değer, bilgi ve insan tasavvurunu belirleyen temel düşünsel zemin olarak değerlendirilmelidir.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Eğitim felsefesi
Felsefi yaklaşımlar
Eleştirel pedagoji
Nitel doküman analizi
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Keywords

Philosophy of education
Philosophical approaches
Critical pedagogy
Qualitative document analysis
The Century of Türkiye
Education Model

Makale Geçmişi

Geliş: 20.10.2025
Kabul: 10.06.2026

ABSTRACT

Education is a multidimensional process that supports individuals’ intellectual, moral, social, and cultural development, and its quality is directly related to the philosophical foundations on which it is based. Philosophy provides a theoretical ground for interpreting educational aims, conceptions of knowledge, value orientations, teacher roles, and learner identities. This study aims to examine the theoretical foundational role of philosophy in education within the context of classical philosophical approaches, contemporary educational thought, and current educational policies in Türkiye. The study was designed as a qualitative document analysis, and the data were analyzed through thematic analysis. Idealism, realism, pragmatism, and existentialism were evaluated in terms of educational aims, conceptions of knowledge, the learner as subject, the role of the teacher, and values. In addition, Dewey’s experiential education, Freire’s critical pedagogy, and Biesta’s value-based approach to education were discussed in relation to contemporary educational debates. In the Turkish context, the 2023 Administrative Activity Report of the Ministry of National Education and the Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula were analyzed. The findings indicate that educational philosophy is not merely a historical or theoretical background; rather, it provides a decisive framework for educational policy aims, curriculum orientation, teacher roles, learner identity, and values education. The Century of Türkiye Education Model is found to present a philosophically value-based and skill-oriented orientation through its emphasis on the “competent and virtuous person,” holistic education, skills, values, and teacher reflection. In conclusion, philosophy should be considered the foundational intellectual ground that shapes the aims, values, knowledge conception, and human ideal of education.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf Kayışlı-Arkadaş, B. (2026). Felsefenin eğitimde kuramsal temel rolü. *TEBD*, 24(2), 1297-1316.
<https://doi.org/10.37217/tebd.1807650>

Giriş

Eğitim Felsefesinin Genel Önemi

Eğitim; bireyin düşünsel, ahlaki, toplumsal ve kültürel gelişimini destekleyen çok boyutlu bir süreçtir. Bu sürecin hangi amaçlara yöneldiği, bireyi nasıl konumlandığı, bilgiyi nasıl tanımladığı ve toplumsal yaşamla nasıl ilişki kurduğu ise doğrudan felsefi temellerle bağlantılıdır. Felsefe, eğitimi yalnızca bilgi aktarımı ya da beceri kazandırma faaliyeti olarak değil; insan, toplum, değer, özgürlük ve sorumluluk ekseninde anlam kazanan normatif bir süreç olarak ele alır. Bu nedenle eğitim felsefesi, “Ne öğretmeli?”, “Nasıl öğretmeli?” ve “Niçin öğretmeli?” sorularının ötesinde, “Nasıl bir insan, nasıl bir bilgi anlayışı ve nasıl bir toplum tasavvur edilmektedir?” sorularını da merkeze alır (Cevizci, 2016; Sönmez, 2020).

Eğitim felsefesinin temel işlevlerinden biri, eğitim sistemlerinin dayandığı insan, bilgi ve değer anlayışını görünür kılmaktır. İdealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi felsefi yaklaşımlar; eğitimin amacı, öğretmenin rolü, öğrencinin konumu, bilginin niteliği ve değerlerin aktarımı konusunda farklı bakış açıları sunar. İdealizm eğitimi aklın, ahlaki yetkinliğin ve kalıcı değerlerin geliştirilmesiyle ilişkilendirirken realizm nesnel bilgi, gözlem ve gerçeklikle uyumlu öğrenme süreçlerini öne çıkarır. Pragmatizm öğrenmeyi deneyim, problem çözme ve toplumsal yaşamla ilişkilendirirken; varoluşçuluk bireyin özgürlüğünü, seçimlerini ve kendi anlam dünyasını kurma sorumluluğunu merkeze alır (Guttek, 2014; Koca, 2022; Sönmez, 2020).

Bu felsefi zemin, çağdaş eğitim düşüncesinde John Dewey, Paulo Freire ve Gert Biesta gibi düşünürlerin yaklaşımlarında güçlü biçimde görünür hâle gelmiştir. Dewey, eğitimi yaşantı yoluyla öğrenme ve demokratik topluma katılım süreci olarak ele alırken Freire, eğitimi bireyin edilgen bilgi alıcısı olmaktan çıkarılıp eleştirel bilince ulaşmasını sağlayan özgürleştirici bir pratik olarak tanımlar. Biesta ise çağdaş eğitim sistemlerinde ölçülebilir başarı, performans ve kanıt temelli uygulamalar karşısında eğitimin değer, özneleşme ve demokratik sorumluluk boyutlarını yeniden gündeme getirir (Biesta, 2010, 2015; Dewey, 1938; Freire, 1970). Bu nedenle Dewey, Freire ve Biesta’nın eğitim düşünceleri, klasik felsefi yaklaşımlar ile çağdaş eğitim politikaları arasında analitik bir köprü kurmak bakımından önem taşımaktadır.

Günümüzde Eğitimin Teknikleşmesi ve Ölçme Odaklılaşması Sorunu

Çağdaş eğitim sistemlerinde verimlilik, performans, ölçülebilir çıktı, standart başarı göstergeleri ve hesap verebilirlik gibi kavramlar giderek daha merkezi hâle gelmiştir. Bu durum, eğitim politikalarının planlanması ve değerlendirilmesi açısından belirli avantajlar sunsa da eğitimin etik, insani ve felsefi boyutlarının geri planda kalması riskini beraberinde getirmektedir. Ölçülebilir çıktılar, sınav başarıları ya da teknik yeterlilikler üzerinden değerlendirildiğinde, bireyin ahlaki gelişimi,

eleştirel düşünme kapasitesi, toplumsal sorumluluğu ve anlam arayışı yeterince görünür olmayabilir (Biesta, 2010; Carr, 2003).

Bu durumda Biesta'nın kanıt temelli eğitim eleştirisi önemlidir. Biesta'ya göre eğitimde yalnızca "Ne işe yarar?" sorusuna odaklanmak, eğitimin "Ne için var olduğu?" sorusunu geri plana iter. Oysa eğitim, yalnızca etkili yöntemlerin uygulanması değil; değerlerin, amaçların ve insan tasavvurunun sürekli biçimde tartışıldığı felsefi bir alandır. Bu nedenle eğitim politikalarının yalnızca teknik akıl, performans göstergeleri ve ölçülebilir kazanımlar üzerinden değil; etik, normatif ve insani amaçlar üzerinden de değerlendirilmesi gerekir (Biesta, 2010, 2015).

Eğitimin teknikleşmesi, öğretmenin rolünü de daraltma riski taşır. Öğretmen yalnızca program uygulayıcısı, ölçme aracı kullanan kişi ya da akademik başarıyı artıran teknik bir aktör olarak görüldüğünde, öğretmenliğin ahlaki, kültürel ve entelektüel boyutu zayıflar. Oysa eğitim felsefesi öğretmeni; bilgi aktaran değil, öğrencinin düşünme, sorgulama, değer üretme ve toplumsal sorumluluk geliştirme süreçlerine rehberlik eden özne olarak konumlandırır (Noddings, 2018; Sönmez, 2020). Öğretmen rolü, eğitim politikalarının felsefi yönelimiyle doğrudan ilişkili bir tartışma alanıdır.

Alan Yazınındaki Boşluk

Eğitim felsefesi üzerine yapılan çalışmalar, genellikle felsefi akımların eğitime etkilerini tanıtıcı bir çerçevede ele almakta veya belirli düşünürlerin eğitim anlayışlarını ayrı ayrı incelemektedir. Bu çalışmalar alana önemli katkılar sağlamakla birlikte, klasik felsefi yaklaşımlar ile çağdaş eğitim düşüncesi arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı ve analitik biçimde ele alınmasına hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi temel yaklaşımların Dewey, Freire ve Biesta'nın eğitim düşünceleriyle nasıl ilişkilendirilebileceği konusunda daha bütüncül değerlendirmelere gerek vardır (Gutek, 2014; Koca, 2022; Yeşilyurt, 2013).

Türkiye'de eğitim felsefesi çalışmalarının önemli bir birikim oluşturduğu görülmektedir. Nitekim Fakioğlu-Bağcı'nın (2023) bibliyografik incelemesi, Türkiye'de 1951–2022 yılları arasında eğitim felsefesi alanında yayımlanmış tez, makale ve kitaplardan oluşan geniş bir alan yazını bulunduğunu göstermektedir. Ancak aynı çalışma, bu alan yazınının daha özel başlıklar altında sınıflandırılmasına ve analiz edilmesine ihtiyaç olduğunu da ortaya koymaktadır (Fakioğlu-Bağcı, 2023). Bu durum, eğitim felsefesi alan yazınının yalnızca bibliyografik veya tanıtıcı düzeyde değil; güncel eğitim politikalarıyla ilişkilendirilerek analitik düzeyde incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Mevcut alan yazınındaki bir diğer boşluk, eğitim felsefesinin çoğu zaman tarihsel veya tanıtıcı bir anlatı içinde ele alınmasıdır. Oysa eğitim felsefesi yalnızca geçmiş düşünürlerin görüşlerini aktaran bir alan değildir; aynı zamanda günümüz eğitim politikalarını, öğretim programlarını, öğretmen rollerini ve öğrenci konumlarını eleştirel biçimde değerlendirme imkânı sunan analitik bir çerçevedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu dikkate alarak felsefi yaklaşımları Dewey, Freire ve Biesta'nın çağdaş

eğitim düşünceleriyle ilişkilendirmekte ve bu ilişkiyi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu bağlamında değerlendirmektedir (MEB, 2023, 2025).

Türkiye Bağlamında Güncel İhtiyaç

Türkiye’de eğitim sistemi, son yıllarda değer temelli eğitim, beceri odaklı öğretim programları, dijital dönüşüm, çevre bilinci, toplumsal sorumluluk ve kültürel süreklilik gibi temalar etrafında yeniden yapılandırılmaktadır. Bu dönüşüm, eğitimin yalnızca akademik başarıya veya teknik yeterliliklere indirgenemeyeceğini; aynı zamanda insanın ahlaki, toplumsal ve kültürel gelişimini hedefleyen bütüncül bir süreç olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle Türkiye’deki güncel eğitim politikalarının felsefi temeller açısından değerlendirilmesi önemli bir akademik ihtiyaçtır (MEB, 2023; Sönmez, 2020).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, insanı yalnızca bilgi edinen bir varlık olarak değil; değer üreten, sorumluluk alan, kültürel kimliğiyle evrensel değerler arasında bağ kurabilen ve toplumsal yaşama aktif biçimde katılabilen bir özne olarak konumlandırma iddiası taşımaktadır. Modelde öne çıkan “yetkin ve erdemli insan”, “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi”, beceri temelli yaklaşım, öğrenme çıktıları, ölçme-değerlendirme, öğretmen yansımaları ve bütüncül eğitim vurguları, eğitim felsefesi açısından incelenmesi gereken temel unsurlardır (MEB, 2025). Bu yönüyle Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli yalnızca bir program düzenleme metni değil; insan, bilgi, değer, öğretmen ve toplum tasavvuru içeren felsefi bir eğitim belgesi olarak da okunabilir.

MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ise Türkiye’de eğitim politikalarının amaç, hedef, faaliyet ve performans göstergeleri üzerinden nasıl izlendiğini göstermesi bakımından önemlidir (MEB, 2023). Bu rapor, eğitim politikalarının kurumsal ve yönetsel düzeyini; Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ise aynı politikaların değer, insan profili ve pedagojik yönelim düzeyini görünür kılmaktadır. Bu nedenle iki belgenin birlikte değerlendirilmesi, Türkiye’de eğitim politikalarının hem uygulama hem de felsefi arka plan bakımından daha bütünlüklü biçimde analiz edilmesine imkân vermektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, felsefenin eğitimdeki kuramsal temel rolünü klasik felsefi yaklaşımlar, çağdaş eğitim düşüncesi ve Türkiye’deki güncel eğitim politikaları bağlamında analitik olarak incelemektir. Bu doğrultuda idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi temel felsefi yaklaşımlar; eğitimde amaç, bilgi anlayışı, öğrenci/özne konumu, öğretmen rolü ve değer boyutu bakımından değerlendirilmektedir. Ayrıca Dewey, Freire ve Biesta’nın eğitim düşünceleri bu felsefi yaklaşımlarla ilişkilendirilerek çağdaş eğitim tartışmalarındaki yeri bakımından ele alınmaktadır.

Çalışma, Türkiye’deki güncel eğitim yönelimlerini eğitim felsefesi açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni, felsefi dayanakları, değer yönelimleri, öğrenci profili, öğretmen rolü

ve politika yansımaları bakımından incelenmektedir. Böylece çalışma, eğitim felsefesini yalnızca kuramsal bir tartışma alanı olarak değil, güncel eğitim politikalarını anlamlandırmaya katkı sağlayan analitik bir çerçeve olarak ele almaktadır.

Araştırma Soruları

Bu çalışma aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

1. İdealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk eğitimde amaç, bilgi, öğrenci, öğretmen ve değer anlayışlarını nasıl temellendirmektedir?
2. Dewey, Freire ve Biesta'nın eğitim yaklaşımları, klasik ve çağdaş eğitim felsefesi tartışmalarıyla hangi açılardan ilişkilendirilebilir?
3. Türkiye'deki güncel eğitim politikaları, MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitim felsefesi açısından hangi insan, bilgi, değer, öğretmen ve toplum tasavvurlarını yansıtmaktadır?
4. Felsefi yaklaşımlar, çağdaş eğitimde teknikleşme ve ölçme odaklılaşma sorununa karşı nasıl bir kuramsal ve eleştirel çerçeve sunmaktadır?

Çalışmanın Özgün Katkısı

Bu çalışma, eğitim felsefesini genel ve tanıtıcı bir alan yazını özeti biçiminde ele almak yerine, belirli analiz temaları üzerinden yapılandırılmış nitel doküman analizi olarak tasarlanmaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, klasik felsefi yaklaşımları Dewey, Freire ve Biesta'nın çağdaş eğitim düşünceleriyle ilişkilendirmesi ve bu ilişkiyi Türkiye'deki güncel eğitim politikaları bağlamında değerlendirmesidir.

Bu yönüyle çalışma, eğitim felsefesi alan yazınına üç düzeyde katkı sunmayı hedeflemektedir. Birincisi, idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi temel yaklaşımları eğitimde amaç, bilgi, özne, öğretmen ve değer boyutları bakımından karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. İkincisi, Dewey, Freire ve Biesta'nın eğitim anlayışlarını çağdaş eğitimde teknikleşme, ölçme odaklılaşma ve değer temelli eğitim tartışmalarıyla ilişkilendirmektedir. Üçüncüsü, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nu eğitim felsefesi açısından okuyarak Türkiye bağlamına özgü bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır.

Bu kapsamda çalışma, felsefenin eğitimde yalnızca kuramsal bir arka plan olmadığını; eğitim politikalarının amaçlarını, öğretim programlarının yönünü, öğretmen rollerini ve öğrenci tasavvurunu belirleyen temel bir düşünsel zemin olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla çalışma, eğitim felsefesini geçmişe ait soyut bir tartışma alanı olarak değil, çağdaş eğitim sorunlarını anlamlandırmak ve Türkiye'deki eğitim politikalarını eleştirel biçimde değerlendirmek için gerekli bir kuramsal araç olarak konumlandırmaktadır.

Yöntem

Nitel Doküman Analizi ve Tematik Çözümleme

Çalışma, eğitimin kuramsal temellerini oluşturan felsefi yaklaşımları inceleyen nitel bir doküman analizi araştırmasıdır. Araştırma, betimsel ve yorumlayıcı bir çerçevede yürütülmüş; klasik eğitim felsefesi kaynakları, çağdaş eğitim düşünürlerinin temel metinleri ve Türkiye’deki güncel eğitim politikası belgeleri birlikte değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışma yalnızca genel bir derleme olarak değil, belirli dokümanlara dayalı tematik bir çözümleme olarak tasarlanmıştır (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırma Deseni

Araştırma deseni, nitel araştırma yaklaşımı içinde doküman analizi olarak belirlenmiştir. Doküman analizi, araştırma konusuyla ilgili yazılı ve dijital belgelerin sistematik biçimde incelenmesine dayanır. Bu çalışmada doküman analizi; eğitim felsefesinin amaç, bilgi, değer, öğretmen, öğrenci ve politika boyutlarını belirlemek için kullanılmıştır. Bu tercih, hakem eleştirilerinde belirtilen yöntem karmaşasını gidermek amacıyla yapılmış; çalışma “sistematiik inceleme” ya da “karma yöntem” olarak değil, açık biçimde “nitel doküman analizi” olarak sınırlandırılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

İncelenen Dokümanlar

Araştırmada incelenen dokümanlar dört ana grupta ele alınmıştır. Birinci grupta idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi temel eğitim felsefesi yaklaşımlarını açıklayan klasik ve çağdaş kuramsal kaynaklar yer almaktadır. İkinci grupta John Dewey, Paulo Freire ve Gert Biesta’nın eğitim felsefesi açısından temsil gücü yüksek temel metinleri incelenmiştir. Dewey deneyim temelli öğrenme, Freire eleştirel pedagoji, Biesta ise değer temelli eğitim tartışmaları açısından çalışmaya dâhil edilmiştir (Biesta, 2010, 2015; Dewey, 1938; Freire, 1970).

Üçüncü grupta Türkiye’de eğitim felsefesi alan yazını değerlendiren akademik çalışmalar yer almaktadır. Bu kapsamda özellikle *Türk Eğitim Felsefesi Alan Yazını Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme* başlıklı çalışma kullanılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de 1951–2022 yılları arasında eğitim felsefesi alanında yayımlanmış 304 tez, 509 makale ve 220 kitap olmak üzere toplam 1033 çalışmayı sınıflandırması bakımından Türkiye alan yazını temellendirmek için önemlidir.

Dördüncü grupta Türkiye’deki güncel eğitim politikalarını yansıtan resmî belgeler incelenmiştir. Bu kapsamda MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni çalışmaya dâhil edilmiştir. MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu, Bakanlığın stratejik amaçlarını, faaliyetlerini ve performans izleme süreçlerini ortaya koyduğu için politika bağlamını göstermektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni ise “yetkin ve erdemli insan”, bütüncül eğitim, beceri, değer, öğrenme çıktıları, ölçme-değerlendirme ve öğretmen yansıtması

gibi başlıkları içerdiğinden eğitim felsefesi açısından temel politika dokümanı olarak değerlendirilmiştir.

Doküman Seçim Ölçütleri

Dokümanlar amaçlı seçim yoluyla belirlenmiştir. Çalışmaya dâhil edilen kaynaklarda şu ölçütler dikkate alınmıştır: eğitim felsefesiyle doğrudan ilişkili olması, klasik veya çağdaş eğitim düşüncesinde temsil gücü taşıması, Türkiye eğitim politikalarıyla bağlantılı olması, güncel politika belgelerini içermesi ve akademik ya da kurumsal güvenilirliğe sahip olması. Bu ölçütler doğrultusunda felsefi kaynaklar kuramsal çerçeveyi; Dewey, Freire ve Biesta'nın metinleri çağdaş eğitim düşüncesini; MEB belgeleri ise Türkiye bağlamındaki güncel politika yönelimlerini değerlendirmek için kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamı dışında bırakılan belgeler ise eğitim felsefesiyle doğrudan ilişkili olmayan, Türkiye'deki güncel eğitim politikalarının felsefi yönelimlerini yansıtmayan veya araştırmmanın eğitimde amaç, bilgi anlayışı, öğrenci/özne konumu, öğretmen rolü, değer ve etik boyut temalarıyla doğrudan bağlantı kurmayan metinlerden oluşmaktadır.

Veri Analizi

Veriler tematik çözümleme yoluyla analiz edilmiştir. Öncelikle seçilen dokümanlar araştırmmanın amacı doğrultusunda okunmuş, ardından tekrar eden kavramlar ve felsefi yönelimler belirlenmiştir. Analiz sürecinde altı ana tema oluşturulmuştur: eğitimde amaç, bilgi anlayışı, öğrenci/özne konumu, öğretmen rolü, değer ve etik boyut, Türkiye eğitim politikalarına yansıma. Analiz sürecinde her doküman önce ayrı ayrı incelenmiş, araştırma sorularıyla ilişkili ifadeler ilgili temalar altında gruplanmış ve son aşamada klasik felsefi yaklaşımlar, çağdaş eğitim düşünürleri ve politika belgeleri arasında karşılaştırmalı yorumlama yapılmıştır.

Eğitimde amaç teması, felsefi yaklaşımların eğitimi ahlaki olgunlaşma, gerçeklikle uyum, deneyim yoluyla gelişim, özgürleşme veya özneleşme süreci olarak nasıl konumlandığını incelemek için kullanılmıştır. Bilgi anlayışı teması, bilginin nesnel, deneyimsel, eleştirel veya değer temelli olarak nasıl ele alındığını değerlendirmiştir. Öğrenci/özne konumu teması, öğrencinin pasif bilgi alıcısı mı yoksa aktif, sorgulayıcı ve sorumluluk sahibi bir özne mi olarak görüldüğünü analiz etmiştir.

Öğretmen rolü teması, öğretmenin yalnızca bilgi aktarıcı değil; rehber, yorumlayıcı, değer taşıyıcı ve öğrenme sürecini geliştiren bir aktör olarak nasıl konumlandırıldığını incelemek için kullanılmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde öğretmen yansımalarına yer verilmesi, öğretmenin öğretim sürecini değerlendiren ve geliştiren bir özne olarak görüldüğünü göstermektedir. Değer ve etik boyut teması, adalet, sorumluluk, merhamet, özgürlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı ve erdem gibi değerlerin eğitimdeki yerini değerlendirmiştir. Türkiye eğitim politikalarına yansıma teması ise MEB belgelerinde yer alan amaç, hedef, beceri, değer ve ölçme-değerlendirme yaklaşımlarının eğitim felsefesi açısından yorumlanmasını sağlamıştır.

Analiz sonucunda elde edilen yorumlar, yalnızca kaynakların özetlenmesine değil; belirlenen temalar üzerinden yapılan karşılaştırmalı okumaya dayandırılmıştır. Böylece çalışma, felsefi yaklaşımları tanıtmakla sınırlı kalmamış; Dewey, Freire ve Biesta'nın eğitim anlayışları ile Türkiye'deki güncel politika belgeleri arasında kavramsal ilişki kurmuştur.

Çalışma doğrudan insan katılımcılarla yürütülmediği; anket, görüşme, gözlem veya deneysel uygulama içermediği için etik kurul izni gerektirmemektedir. Araştırma, kamuya açık akademik kaynaklar ve resmî politika belgeleri üzerinden yürütülen doküman temelli bir inceleme niteliğindedir.

Bulgular

Bulgular, tarihsel bir anlatı biçiminde değil; doküman analizi sonucunda oluşturulan temalar doğrultusunda sunulmuştur. Analiz sürecinde klasik eğitim felsefesi yaklaşımları, Dewey, Freire ve Biesta'nın çağdaş eğitim düşünceleri ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu birlikte değerlendirilmiştir. Bulgular; eğitimde amaç, bilgi anlayışı, öğrenci/özne konumu, öğretmen rolü, değer ve etik boyut ile Türkiye eğitim politikalarına yansımaları altında yapılandırılmıştır. Bu tercih, metnin genel alan yazını özeti olmaktan çıkarılarak tematik ve karşılaştırmalı bir analiz niteliği kazanmasını sağlamaktadır (Biesta, 2010; Dewey, 1938; Freire, 1970; MEB, 2023, 2025).

Felsefi Yaklaşımlarda Eğitimin Amacı

Analiz edilen dokümanlar, eğitim amacının her felsefi yaklaşımda farklı bir insan ve toplum tasavvuruna dayandığını göstermektedir. İdealizmde eğitimin amacı, bireyin aklını, ahlaki yönünü ve ruhsal yetkinliğini geliştirmektir. Bu yaklaşımda eğitim, öğrenciyi kalıcı değerler ve evrensel doğrularla buluşturan bir süreç olarak ele alınır. Realizmde ise eğitimin amacı, bireyin dış dünyayı, nesnel gerçekliği ve bilimsel bilgiyi doğru biçimde kavramasını sağlamaktır. Bu nedenle realist yaklaşımda eğitim, gözlem, deneyim ve gerçeklikle uyumlu bilgi edinme süreci olarak değerlendirilir (Gutek, 2014; Sönmez, 2020).

Pragmatizmde eğitimin amacı, öğrencinin yaşam içinde karşılaştığı sorunları çözebilen, deneyimlerinden öğrenen ve demokratik topluma aktif biçimde katılan bir birey hâline gelmesidir. Dewey'in eğitim anlayışı bu noktada belirleyicidir; çünkü Dewey'e göre eğitim, yaşamdan kopuk bir bilgi aktarımı değil, yaşantılar yoluyla sürekli gelişen bir öğrenme sürecidir (Dewey, 1938). Varoluşçulukta ise eğitimin amacı, bireyin kendi varoluşunu anlamlandırması, özgür seçimler yapabilmesi ve sorumluluk üstlenebilmesidir. Bu yönüyle varoluşçu eğitim anlayışı, öğrencinin bireysel anlam arayışını ve öz-farkındalığını merkeze alır.

Bu bulgu, eğitim felsefesinin yalnızca öğretim tekniklerini değil, eğitimin nihai yönünü belirleyen kuramsal bir zemin sunduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan "yetkin ve erdemli insan" vurgusu da eğitimin yalnızca akademik yeterlilikle

sınırlandırılmadığını; bilgi, beceri, değer ve erdem bütünlüğü içinde ele alındığını göstermektedir. Modelde yetkinlik ve erdemin birlikte düşünülmesi, eğitim amacının hem bireysel gelişim hem de ahlaki olgunluk bakımından tanımlandığını göstermektedir (MEB, 2025).

Bilgi, Hakikat ve Öğrenme Anlayışı

Felsefi yaklaşımlar arasında en belirgin ayrışma, bilginin kaynağı ve öğrenmenin niteliği konusunda ortaya çıkmaktadır. İdealist yaklaşımda bilgi, akıl yoluyla kavranan ve değişmeyen hakikatlerle ilişkilidir. Bu nedenle öğrenme, bireyin zihinsel ve ahlaki olgunlaşmasını sağlayan bir süreçtir. Realist yaklaşımda bilgi, bireyin dış dünyayla kurduğu ilişki ve nesnel gerçekliği kavrama çabası üzerinden açıklanır. Bu yaklaşımda öğretim süreci, gözlem, kanıt ve sistematik bilgi edinme üzerine kurulur (Gutek, 2014; Sönmez, 2020).

Pragmatist yaklaşımda bilgi, sabit ve değişmez bir yapı olarak değil, yaşantı içinde sınanan ve işe yararlılığı üzerinden anlam kazanan dinamik bir süreç olarak görülür. Dewey'in deneyim temelli eğitim anlayışı, öğrenmeyi öğrencinin çevresiyle etkileşimi ve problem çözme deneyimleri üzerinden açıklar (Dewey, 1938). Freire'de ise bilgi, öğretmenin öğrenciye aktardığı hazır bir içerik değil; diyalog, eleştirel bilinç ve toplumsal farkındalık yoluyla birlikte üretilen bir süreçtir. Bu nedenle Freire'nin yaklaşımı, öğrenciyi pasif alıcı olmaktan çıkarıp bilginin üretimine katılan eleştirel özne olarak konumlandırır (Freire, 1970).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde bilgi, beceri, eğilim ve değerlerle birlikte ele alınmaktadır. Modelde bilgi yalnızca akademik içerik olarak değil, öğrencinin düşünme, problem çözme, sorumluluk alma ve değer üretme kapasitesini destekleyen bir unsur olarak konumlandırılmıştır. Özellikle "epistemolojik bütünlük" vurgusu, öğrencinin bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve bilgiyi ahlaki sorumlulukla ilişkilendirme becerisine dikkat çekmektedir (MEB, 2025).

Öğrenci, Özne ve Özgürlük

Analiz sonucunda Dewey, Freire ve Biesta'nın eğitim anlayışlarında öğrencinin pasif bilgi alıcısı değil, öğrenme sürecinin aktif öznesi olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Dewey'de öğrenci, deneyimleri üzerinden öğrenen, problem çözen ve demokratik yaşama katılan aktif bir bireydir. Bu yaklaşımda öğrenme, öğrencinin yaşamla kurduğu bağ üzerinden anlam kazanır (Dewey, 1938).

Freire'de öğrenci, eleştirel bilinç geliştiren ve içinde yaşadığı toplumsal koşulları sorgulayan özgürleşme öznesidir. Freire'nin "bankacı eğitim modeli" eleştirisi, öğrencinin edilgenleştirildiği öğretim anlayışlarına yöneliktir. Ona göre eğitim, öğrenciyi hazır bilgiyi ezberleyen kişi olmaktan çıkararak dünyayı okuyan, sorgulayan ve dönüştürme iradesi geliştiren bir özne hâline getirmelidir (Freire, 1970).

Biesta'da ise öğrenci, yalnızca öğrenme çıktılarıyla tanımlanan bir birey değil; özgürlük, sorumluluk ve demokratik varoluş içinde özneleşen bir kişidir. Biesta'nın yaklaşımı, çağdaş eğitim sistemlerinde öğrencinin ölçülebilir başarı göstergelerine indirgenmesine karşı çıkar. Bu açıdan Biesta, eğitimin yalnızca bilgi kazandırma değil, öğrencinin dünyada sorumluluk sahibi bir özne olarak var olmasını destekleme süreci olduğunu vurgular (Biesta, 2010, 2015).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde öğrenci profili "yetkin ve erdemli insan" kavramıyla tanımlanmaktadır. Bu profil; ahlaklı, bilge, sorgulayıcı, üretken, sorumluluk sahibi, vatansever ve merhametli birey özellikleriyle açıklanmıştır. Modelde öğrencinin yalnızca akademik yönü değil, bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal ve ahlaki yönleriyle bütüncül gelişimi hedeflenmektedir (MEB, 2025).

Değer, Etik ve İnsan Tasavvuru

Bulgular, eğitim felsefesinin değer ve etik boyutunun çalışmanın en güçlü ortak temalarından biri olduğunu göstermektedir. İdealizmde değerler, eğitimin temel dayanağıdır; eğitim bireyi iyi, doğru ve güzel olana yönlendiren ahlaki bir süreç olarak görülür. Realizmde etik, bireyin gerçeklikle uyumlu, rasyonel ve sorumlu davranış geliştirmesiyle ilişkilidir. Pragmatizmde değerler, toplumsal yaşam içinde deneyimlenir ve demokratik katılım yoluyla anlam kazanır. Varoluşçulukta ise değer, bireyin özgür seçimleri ve bu seçimlerin sorumluluğunu üstlenmesiyle ilişkilidir (Gutek, 2014; Sönmez, 2020).

Biesta'nın değer temelli eğitim yaklaşımı, çağdaş eğitim sistemlerinde ölçülebilir başarıya aşırı odaklanmanın eğitimin etik yönünü zayıflatabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Biesta'ya göre eğitimde yalnızca "ne işe yarar?" sorusuna odaklanmak yetersizdir; asıl mesele eğitimin "ne için var olduğu" sorusudur. Bu yaklaşım, eğitim politikalarının verimlilik ve performans kadar özgürlük, sorumluluk, adalet ve insan onuru gibi kavramlarla da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar (Biesta, 2010, 2015).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, değer ve etik boyutu "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi" ile somutlaştırmaktadır. Modelde saygı, sorumluluk, adalet, dürüstlük, özgürlük, sevgi, yardımseverlik, merhamet, çalışkanlık, tasarruf, sağlıklı yaşam ve yaşanabilir çevre gibi değerler eğitim sürecinin tamamlayıcı unsurları olarak sunulmaktadır. Bu durum, modelin yalnızca beceri temelli değil, aynı zamanda değer temelli bir eğitim anlayışı taşıdığını göstermektedir (MEB, 2025).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Bağlamında Felsefi Yönelimler

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitim felsefesi açısından bütüncül, değer temelli ve beceri odaklı bir yönelim ortaya koymaktadır. Modelin temel yaklaşımında eğitim, insanın yalnızca bilişsel gelişimiyle sınırlı görülmemekte; ruh, beden, akıl, duygu, değer ve toplum ilişkisi içinde ele alınmaktadır. Bu yönüyle model, idealizmin değer vurgusunu, pragmatizmin deneyim ve beceri yönelimini ve çağdaş eğitim anlayışlarının bütüncül gelişim yaklaşımını birlikte taşıyan sentezci bir çerçeve sunmaktadır (MEB, 2025).

Modelde öğretim programları; öğrenme çıktıları, içerik, öğrenme-öğretme yaşantıları, ölçme-değerlendirme, farklılaştırılmış öğretim, program dışı etkinlikler ve öğretmen yansımaları gibi bileşenlerle bütüncül biçimde yapılandırılmıştır. Bu yapı, eğitim sürecinin yalnızca ders içeriğinden ibaret olmadığını; okul kültürü, öğretmen gelişimi, sosyal sorumluluk, rehberlik ve yaşam boyu öğrenme boyutlarını da içerdiğini göstermektedir (MEB, 2025).

MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ise eğitim politikalarının amaç, hedef, faaliyet ve performans göstergeleriyle izlendiğini ortaya koymaktadır. Raporun amaç ve hedefler, faaliyetlere ilişkin değerlendirmeler ve performans bilgileri bölümleri, eğitim politikalarının kurumsal düzeyde izlenebilir hâle getirildiğini göstermektedir. Bu belge, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin daha normatif ve felsefi çerçevesini; MEB'in kurumsal faaliyet ve performans yapısıyla birlikte değerlendirmeye imkân vermektedir (MEB, 2023).

Türkiye'de eğitim felsefesi alan yazınına ilişkin bibliyografik inceleme ise bu çalışmanın Türkiye bağlamındaki gerekçesini güçlendirmektedir. Fakioğlu-Bağcı'nın (2023) çalışmasında 1951–2022 yılları arasında eğitim felsefesi alanında 1033 çalışma tespit edilmiştir. Ancak çalışma, bu alan yazınının daha spesifik başlıklar altında sınıflandırılıp analiz edilmesine ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Bu bulgu, mevcut çalışmanın klasik felsefi yaklaşımlar, çağdaş eğitim düşünürleri ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli arasında analitik bir çerçeve kurma gerekçesini desteklemektedir (Fakioğlu-Bağcı, 2023).

Karşılaştırmalı Analitik Çerçeve

Aşağıdaki tablo, doküman analizi sonucunda elde edilen tematik bulguları karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Tablo, hakem eleştirilerinde belirtilen “özgün analitik katkı” ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu çerçeve, felsefi yaklaşımları yalnızca tanıtmakla kalmamakta; onları eğitim amacı, bilgi anlayışı, öğrenci rolü, öğretmen rolü, değer boyutu ve Türkiye bağlamı üzerinden karşılaştırmaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, eğitim felsefesi yaklaşımları birbirinden tamamen kopuk düşünsel sistemler değildir; aksine eğitimde amaç, bilgi, özne, öğretmen ve değer boyutlarında birbirini tamamlayan farklı yönelimler sunmaktadır. İdealizm değer ve erdem boyutunu; realizm bilgi ve gerçeklik boyutunu, pragmatizm deneyim ve problem çözme boyutunu, varoluşçuluk ise özgürlük ve bireysel sorumluluk boyutunu öne çıkarmaktadır. Dewey, Freire ve Biesta bu yaklaşımları çağdaş eğitim sorunları içinde yeniden yorumlayan düşünürler olarak değerlendirilebilir (Biesta, 2010, 2015; Dewey, 1938; Freire, 1970).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ise bu yaklaşımların bazı yönlerini Türkiye bağlamında bir araya getiren bütüncül bir politika çerçevesi olarak okunabilir. Modelde idealizmin erdem ve değer vurgusu, pragmatizmin beceri ve yaşantı temelli yaklaşımı, Biesta'nın değer temelli eğitim hassasiyeti ve çağdaş

eğitimde bütüncül gelişim anlayışı birlikte görünür hâle gelmektedir. Bu nedenle Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, yalnızca program geliştirme belgesi değil; insan, bilgi, değer ve toplum tasavvuru içeren felsefi bir eğitim metni olarak da değerlendirilebilir (MEB, 2025).

Tablo 1. Felsefi Yaklaşımlar ve Türkiye Bağlamında Eğitim Felsefesine İlişkin Analitik Çerçeve

<i>Felsefi Yaklaşım</i>	<i>Eğitim Amacı</i>	<i>Bilgi Anlayışı</i>	<i>Öğrenci Rolü</i>	<i>Öğretmen Rolü</i>	<i>Değer Boyutu</i>	<i>Türkiye Bağlamı</i>
İdealizm	Ahlaki olgunlaşma, aklın ve ruhsal yetkinliğin geliştirilmesi	Akl yoluyla kavranan kalıcı hakikatler	Değerleri içselleştiren birey	Ahlaki ve entelektüel rehber	İyi, doğru, güzel, erdem	Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki "erdemli insan" vurgusuyla ilişkilidir.
Realizm	Nesnel gerçekliği tanıyan, bilimsel düşünebilen birey yetiştirme	Gözlem, deney ve gerçeklikle uyumlu bilgi	Gerçekliği kavrayan öğrenen	Bilgiyi düzenleyen ve açıklayan uzman	Rasyonellik, gerçekçilik, sorumluluk	Öğretim programlarında bilgi, beceri ve kanıta dayalı öğrenme çıktılarıyla ilişkilidir.
Pragmatizm	Yaşam içinde problem çözebilen, deneyimlerinden öğrenen birey yetiştirme	Deneyimle sınanan, işlevsel ve değişebilir bilgi	Aktif, deneyimleyen ve problem çözen birey	Öğrenme ortamını düzenleyen rehber	Demokratik katılım, toplumsal yarar	Beceri temelli öğrenme, sosyal sorumluluk ve hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla örtüşür.
Varoluşçuluk	Bireyin kendi anlamını kurması, özgür seçim ve sorumluluk geliştirmesi	Kişisel deneyim ve anlamlandırmaya dayalı bilgi	Özgür, sorumlu ve kendini inşa eden özne	Bireysel farkındalığı destekleyen rehber	Özgürlük, sorumluluk, otantiklik	Öğrencinin bireysel farklılıklarının dikkate alınması ve esnek öğrenme ortamlarıyla ilişkilidir.
Dewey	Demokratik yaşama katılan, deneyimlerinden öğrenen birey yetiştirme	Yaşantı ve problem çözme yoluyla oluşan bilgi	Aktif öğrenen ve toplumsal katılımcı	Deneyim tasarlayan rehber	Demokrasi, iş birliği, deneyim	Öğrenme yaşantıları, beceri temelli yaklaşım ve okul temelli uygulamalarla bağlantılıdır.
Freire	Eleştirel bilinç geliştiren ve özgürleşen birey yetiştirme	Diyalog ve eleştirel farkındalıkla üretilen bilgi	Sorgulayan, dönüştüren ve özgürleşen özne	Diyalog kuran, bilinçlenmeyi destekleyen kolaylaştırıcı	Adalet, özgürleşme, insan onuru	Eleştirel düşünme, sorumluluk ve toplumsal duyarlılık temalarıyla ilişkilendirilebilir.
Biesta	Sorumluluk sahibi, özneleşen ve demokratik varoluş geliştiren birey yetiştirme	Değer, amaç ve özneleşme ile ilişkili bilgi	Ölçülebilir başarıya indirgenmeyen özne	Etik ve demokratik sorumluluğu destekleyen rehber	Özgürlük, sorumluluk, demokrasi	Ölçme odaklı eğitim riskine karşı Maarif Modeli'nin değer temelli yönüyle birlikte okunabilir.
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	Yetkin ve erdemli insan yetiştirme	Bilgi, beceri, eğilim ve değerlerin bütünleşik yapısı	Ahlaklı, bilge, sorgulayıcı, üretken ve sorumlu birey	Öğretim sürecini yansıtan, geliştiren ve rehberlik eden aktör	Erdem, değer, sorumluluk, adalet, merhamet, çevre duyarlılığı	Türkiye bağlamına özgü bütüncül, değer temelli ve beceri odaklı eğitim çerçevesi sunar.

Tartışma

Çalışmanın bulguları, eğitim felsefesinin yalnızca klasik felsefi akımların tarihsel tanıtımından ibaret olmadığını; eğitim politikalarının amacı, bilgi anlayışı, öğrenci konumu, öğretmen rolü ve değer yönelimi üzerinde belirleyici bir kuramsal çerçeve sunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, eğitim felsefesi alan yazınına iki açıdan katkı sunmaktadır. İlk olarak çalışma, idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi temel yaklaşımları yalnızca tanıtıcı biçimde ele almak yerine, bu yaklaşımları eğitimde amaç, bilgi, özne, öğretmen ve değer boyutları üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. İkinci olarak, bu felsefi yaklaşımlar Dewey, Freire ve Biesta'nın çağdaş eğitim düşünceleriyle ilişkilendirilmiş ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında yeniden okunmuştur. Bu yönüyle çalışma, eğitim felsefesi alanında sık görülen genel alan yazını özeti sınırını aşarak, felsefi yaklaşımlar ile güncel eğitim politikaları arasında analitik bir bağ kurmaktadır (Biesta, 2010, 2015; Dewey, 1938; Freire, 1970; Gutek, 2014; Sönmez, 2020).

Bulgular, eğitim sistemlerinin tek bir felsefi zemine indirgenemeyeceğini; aksine farklı felsefi yönelimlerin eğitim politikalarında birlikte ve iç içe görünür hâle gelebildiğini ortaya koymaktadır. İdealizm eğitimin değer, erdem ve ahlaki olgunlaşma boyutunu; realizm bilgi, gerçeklik ve bilimsel düşünme boyutunu; pragmatizm deneyim, problem çözme ve toplumsal yarar boyutunu; varoluşçuluk ise özgürlük, bireysel sorumluluk ve özneleşme boyutunu öne çıkarmaktadır. Bu durum, eğitim felsefesi açısından önemli bir sonuca işaret etmektedir: Eğitim politikaları yalnızca teknik, yönetsel veya programatik tercihlerden oluşmaz; aynı zamanda belirli bir insan, toplum, bilgi ve değer anlayışına dayanır. Dolayısıyla bir eğitim modelinin niteliği, yalnızca hangi kazanımları hedeflediğiyle değil, hangi insan tasavvurunu merkeze aldığıyla da değerlendirilmelidir (Cevizci, 2016; Gutek, 2014; Sönmez, 2020).

Dewey, Freire ve Biesta'nın Türkiye bağlamında okunması, çağdaş eğitim sorunlarının yalnızca yöntem veya program sorunu olmadığını; aynı zamanda felsefi yönelim sorunu olduğunu göstermektedir. Dewey'in deneyim temelli eğitim anlayışı, Türkiye'de beceri temelli öğretim, öğrenme yaşantıları, okul temelli planlama ve hayatla ilişkilendirilmiş öğrenme hedefleri açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencinin bilgiyi pasif biçimde alan değil, yaşantı yoluyla anlamlandıran ve problem çözme süreçlerine katılan aktif bir birey olarak görülmesini destekler (Dewey, 1938). Freire'nin eleştirel pedagojisi ise Türkiye bağlamında öğrencinin sorgulayıcı, toplumsal sorunlara duyarlı ve sorumluluk sahibi bir özne olarak yetiştirilmesi bakımından önemlidir. Freire'nin eğitim anlayışı, yalnızca bireysel başarıya değil, öğrencinin dünyayı okuma, yorumlama ve dönüştürme kapasitesine odaklanır (Freire, 1970). Biesta'nın yaklaşımı ise ölçme, performans ve öğrenme çıktısı merkezli çağdaş eğitim anlayışlarının sınırlarını görünür kılar. Biesta'ya göre eğitim, yalnızca "Ne işe yarar?" sorusuyla değil, "Ne için var?" sorusuyla da değerlendirilmelidir; bu da Türkiye'deki program

ve politika tartışmalarında değer, özneleşme ve demokratik sorumluluk boyutlarının ihmal edilmemesi gerektiğini göstermektedir (Biesta, 2010, 2015).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bu felsefi yönelimler açısından değerlendirildiğinde sentezci bir eğitim anlayışı sunmaktadır. Modelde yer alan “yetkin ve erdemli insan” vurgusu, idealizmin erdem, ahlak ve değer yönelimiyle ilişkilendirilebilir. Bilgi, beceri, eğilim ve değerlerin birlikte ele alınması, pragmatizmin deneyim ve işlevsel öğrenme anlayışıyla örtüşmektedir. Öğrencinin “sorgulayıcı”, “üretken”, “sorumluluk sahibi” ve “bilge” bir birey olarak tanımlanması, Dewey’in aktif öğrenen birey anlayışı ve Biesta’nın özneleşme vurgusuyla birlikte okunabilir. Modelde yer alan “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi” ise eğitimin yalnızca akademik kazanımlarla sınırlı olmadığını; adalet, sorumluluk, merhamet, özgürlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı ve toplumsal fayda gibi etik boyutlarla bütünleştiğini göstermektedir (MEB, 2025). Bu nedenle Maarif Modeli yalnızca bir öğretim programı düzenlemesi değil; insan, bilgi, değer ve toplum tasavvuru içeren felsefi bir politika metni olarak da değerlendirilmelidir.

MEB 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de eğitim politikalarının iki düzeyde yapılandığı görülmektedir. Birinci düzey, faaliyet raporlarında görülen amaç, hedef, performans göstergesi, faaliyet ve izleme süreçlerinden oluşan yönetsel düzeydir. İkinci düzey ise Maarif Modeli’nde daha görünür hâle gelen değer, insan profili, beceri, bütüncül gelişim ve öğretmen yansıtması gibi felsefi ve pedagojik düzeydir. Bu iki düzeyin birlikte ele alınması önemlidir; çünkü eğitim politikalarının başarısı yalnızca performans göstergeleriyle değil, bu göstergelerin hangi felsefi amaçlara hizmet ettiğiyle de ilgilidir. Aksi durumda eğitim, Biesta’nın eleştirdiği biçimde ölçülebilir çıktılara indirgenebilir ve insan yetiştirme idealinden uzaklaşabilir (Biesta, 2010; MEB, 2023, 2025).

Tartışma, eğitim politikalarında değer, özne, bilgi ve öğretmen rolünün yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Değer boyutunda eğitim, yalnızca davranış kazandırma veya ahlaki öğüt verme süreci olarak değil, öğrencinin adalet, sorumluluk, insan onuru, merhamet ve toplumsal duyarlılık gibi değerleri yaşamla ilişkilendirdiği bir gelişim alanı olarak görülmelidir. Özne boyutunda öğrenci, yalnızca ölçme-değerlendirme sonuçlarıyla tanımlanan bir başarı nesnesi değil; düşünen, sorgulayan, seçim yapan ve sorumluluk üstlenen bir birey olarak konumlandırılmalıdır. Bilgi boyutunda ise bilgi, yalnızca aktarılabilecek içerik değil; anlamlandırılacak, kullanılacak, eleştirilecek ve etik sorumlulukla ilişkilendirilecek bir unsur olarak ele alınmalıdır. Öğretmen rolü açısından bakıldığında öğretmen, yalnızca programı uygulayan teknik bir görevli değil; öğrencinin düşünme, değer geliştirme ve özneleşme sürecine rehberlik eden entelektüel ve etik bir aktör olarak değerlendirilmelidir (Freire, 1970; Noddings, 2018; Sönmez, 2020).

Çalışma, eğitim felsefesinin günümüz eğitim politikaları için yalnızca teorik bir arka plan değil, politika analizi ve program değerlendirmesi için zorunlu bir düşünsel araç olduğunu göstermektedir. Bulgular, felsefi refleksiyonun zayıfladığı eğitim sistemlerinde teknikleşme, ölçme odaklılaşma ve araçsal başarı anlayışının güçlendiğini; buna karşılık felsefi temellerle desteklenen eğitim yaklaşımlarında insan, değer, bilgi, özgürlük ve sorumluluk boyutlarının daha görünür hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de eğitim politikaları değerlendirilirken yalnızca program hedefleri, kazanımlar ve performans göstergeleri değil; bu hedeflerin dayandığı insan, toplum, bilgi ve değer anlayışı da sistematik biçimde analiz edilmelidir. Bu yaklaşım, hem eğitim felsefesi alan yazınına analitik bir katkı sunmakta hem de Türkiye’de güncel eğitim politikalarının daha derinlikli biçimde tartışılmasına imkân sağlamaktadır.

Sonuç

Çalışmanın temel sonucu, eğitim felsefesinin eğitimin yalnızca teorik arka planı değil; eğitim politikalarını, öğretim programlarını, öğretmen rollerini ve öğrenci tasavvurunu yönlendiren kurucu bir çerçeve olduğudur. Bulgular, eğitimin yalnızca bilgi aktarımı, beceri kazandırma veya ölçülebilir başarı üretme süreci olarak ele alınmasının yetersiz olduğunu göstermektedir. Eğitim, aynı zamanda insanın anlam arayışını, ahlaki gelişimini, toplumsal sorumluluğunu ve özgürleşme kapasitesini destekleyen değer yüklü bir süreçtir. Bu nedenle eğitim politikalarının niteliği, yalnızca hedeflenen kazanımlarla değil; bu kazanımların dayandığı insan, bilgi, değer ve toplum anlayışıyla birlikte değerlendirilmelidir.

Felsefi yaklaşımlar, eğitimin amaç ve yönünü belirlemede kurucu bir işleve sahiptir. İdealizm eğitimin değer ve erdem boyutunu, realizm bilgi ve gerçeklik boyutunu, pragmatizm deneyim ve problem çözme boyutunu, varoluşçuluk ise özgürlük ve bireysel sorumluluk boyutunu görünür kılmaktadır. Dewey, Freire ve Biesta’nın eğitim düşünceleri birlikte değerlendirildiğinde, eğitimin yalnızca teknik bir süreç olarak değil; etik, toplumsal ve varoluşsal boyutları olan bütüncül bir insan yetiştirme süreci olarak ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitim felsefesi açısından bütüncül, değer temelli ve beceri odaklı bir yönelim sunmaktadır. Modelde öne çıkan “yetkin ve erdemli insan” profili, eğitimin yalnızca akademik başarıyla sınırlandırılmadığını; bilgi, beceri, eğilim, değer, ahlaki olgunluk ve toplumsal sorumlulukla birlikte ele alındığını göstermektedir. Bu yönüyle model, idealizmin değer ve erdem vurgusu, pragmatizmin beceri ve deneyim yönelimi, Dewey’in aktif öğrenen birey anlayışı ve Biesta’nın değer temelli eğitim eleştirisiyle birlikte okunabilecek bir çerçeve sunmaktadır. Bu sonuç, Maarif Modeli’nin yalnızca program düzenleme metni değil; insan, bilgi, değer ve toplum tasavvuru içeren felsefi bir eğitim belgesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Öğretim programları açısından temel öneri, programların yalnızca kazanım, içerik ve ölçme-değerlendirme boyutlarıyla değil; dayandıkları felsefi varsayımlar bakımından da açık biçimde yapılandırılmasıdır. Programlarda bilgi aktarımı ile değer eğitimi, beceri gelişimi ile ahlaki sorumluluk, akademik başarı ile toplumsal duyarlılık arasında daha görünür bir denge kurulmalıdır. Her öğretim programında “Bu program nasıl bir insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır?” sorusuna açık bir felsefi cevap verilmesi, programların bütünlüğünü ve tutarlılığını güçlendirecektir.

Öğretmen eğitimi açısından felsefi düşünme, etik sorumluluk ve eleştirel pedagojinin daha güçlü biçimde yer alması gerekmektedir. Öğretmen, yalnızca programı uygulayan teknik bir görevli değil; öğrencinin düşünme, sorgulama, değer geliştirme ve özneleşme sürecine rehberlik eden entelektüel bir aktör olarak görülmelidir. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programlarında eğitim felsefesi dersleri yalnızca kuramsal bilgi aktarımı düzeyinde bırakılmamalı; güncel eğitim politikaları, öğretim programları, sınıf içi uygulamalar ve etik ikilemlerle ilişkilendirilmelidir. Böylece öğretmen adaylarının hem pedagojik kararlarını hem de değer temelli sorumluluklarını daha bilinçli biçimde temellendirmeleri mümkün olacaktır.

Gelecek çalışmalar açısından, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin farklı ders programları, öğretmen görüşleri, ders kitapları ve sınıf içi uygulamalar üzerinden incelenmesi önerilmektedir. Bu çalışma doküman analiziyle sınırlıdır; bu nedenle ileride yapılacak araştırmalarda öğretmenler, program geliştiriciler, okul yöneticileri ve öğrencilerle yürütülecek nitel çalışmalar, modelin sahadaki felsefi karşılığını daha görünür hâle getirebilir. Ayrıca Türkiye’de eğitim felsefesini konu edinen çalışmaların belirli temalar altında derinleştirilmesi; değer eğitimi, eleştirel pedagoji, öğretmen kimliği, ölçme-değerlendirme felsefesi ve eğitimde özneleşme gibi alanlarda yeni araştırmalar yapılması alana katkı sağlayacaktır.

Felsefe, eğitim için süsleyici veya tamamlayıcı bir unsur değil; eğitimin amaç, yöntem, değer ve insan tasavvurunu belirleyen temel düşünsel zemindir. Eğitim felsefesinin zayıfladığı durumlarda eğitim teknikleşme, ölçme odaklılaşma ve araçsal başarı anlayışına indirgenme riski taşır. Buna karşılık felsefi temellerle desteklenen eğitim yaklaşımları, öğrenciyi yalnızca başarılı bir birey olarak değil; düşünen, sorumluluk alan, değer üreten ve toplumsal yaşama anlamlı katkı sunan bir özne olarak yetiştirmeyi mümkün kılar. Bu nedenle eğitim politikalarının ve öğretim programlarının sürdürülebilirliği, felsefi derinlik ile pedagojik uygulanabilirliğin birlikte kurulmasına bağlıdır.

Kaynaklar

- Biesta, G. J. J. (2010). Why “what works” still won’t work: From evidence-based education to value-based education. *Studies in Philosophy and Education*, 29(5), 491–503.
- Biesta, G. J. J. (2015). *The beautiful risk of education*. Routledge.

- Carr, D. (2003). *Making sense of education: An introduction to the philosophy and theory of education and teaching*. Routledge.
- Cevizci, A. (2016). *Eğitim felsefesi*. Say.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3. b.). Sage.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Kappa Delta Pi.
- Fakioğlu-Bağcı, H. (2023). Türk eğitim felsefesi literatürü üzerine bibliyografik bir inceleme. *Alanyazın*, 4(2), 105–158. <https://doi.org/10.59320/alanyazin.1345069>
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed* (M. B. Ramos, Çev.). Herder and Herder.
- Guttek, G. L. (2014). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (N. Kale, Çev.). Ütopya Yayınevi.
- Koca, B. U. (2022). Pragmatizmin ahlaki temelleri ve ahlak eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 19, 244–279. <https://doi.org/10.18498/amailad.1184544>
- MEB. (2023). 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_10/30104246_1211.pdf sayfasından erişilmiştir.
- MEB. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin> sayfasından erişilmiştir.
- Noddings, N. (2018). *Philosophy of education* (4. b.). Westview.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim felsefesi* (13. b.). Anı.
- Yeşilyurt, E. (2013). Eğitim felsefesinin temel sorunları ve eğitim akımları. *Turkish Studies*, 8(8), 2257–2272.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. b.). Seçkin.

Extended Summary

Education is a multidimensional human practice that supports individuals' intellectual, moral, social, and cultural development. The direction and quality of this practice are closely related to the philosophical foundations on which education is built. Philosophy provides the theoretical and normative ground that gives meaning to educational aims, methods, curricula, teacher roles, and learner identities. In this respect, education cannot be reduced to the transmission of knowledge, the development of technical skills, or the production of measurable academic outcomes. Rather, it should be understood as a value-laden and human-centered process involving questions of meaning, responsibility, freedom, social life, and human formation.

This study examines the theoretical foundational role of philosophy in education through classical philosophical approaches, contemporary educational thought, and current educational policy documents in Türkiye. The study focuses on how idealism, realism, pragmatism, and existentialism

conceptualize educational aims, knowledge, the learner, the teacher, and values. It also analyzes how the educational ideas of John Dewey, Paulo Freire, and Gert Biesta can be related to these philosophical traditions and contemporary educational debates. In addition, the study evaluates the Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula and the 2023 Administrative Activity Report of the Ministry of National Education from the perspective of educational philosophy.

The study was designed as a qualitative document analysis. Unlike a general literature review, it adopts an analytical and thematic document-based approach. The documents examined in the study consist of four main groups: classical and contemporary sources on educational philosophy, the foundational works of Dewey, Freire, and Biesta, academic studies on the philosophy of education literature in Türkiye, and current policy documents published by the Ministry of National Education (MoNE). The 2025 Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula was included as a key policy document because it presents a comprehensive framework regarding student profile, values, skills, learning outcomes, assessment, teacher reflection, and holistic education. The 2023 Administrative Activity Report of the Ministry of National Education was also included because it reflects the institutional, strategic, and performance-oriented dimension of Turkish education policy.

The data were analyzed through thematic analysis. Six main themes guided the analysis: educational aims, conceptions of knowledge, the learner as subject, the role of the teacher, values and ethics, and reflections on Turkish education policy. This thematic structure enabled the study to move beyond a historical or descriptive account of philosophical approaches. Instead, the study compared philosophical traditions, contemporary educational thinkers, and current policy documents within a shared analytical framework.

The findings show that each philosophical approach is based on a different conception of the human being, knowledge, value, and society. Idealism emphasizes moral development, intellectual cultivation, and enduring values. Realism foregrounds objective knowledge, observation, and reality-based learning. Pragmatism conceptualizes learning as an active, experiential, and problem-solving process. Existentialism highlights freedom, responsibility, authenticity, and individual meaning-making. These approaches demonstrate that education is never philosophically neutral; every educational model is shaped by explicit or implicit assumptions about what kind of person and society should be cultivated.

The analysis of Dewey, Freire, and Biesta reveals that contemporary educational thought continues to transform classical philosophical concerns. Dewey's experiential education positions the learner as an active participant in democratic and social life. Freire's critical pedagogy defines education as a dialogical and emancipatory process through which learners become critically conscious subjects. Biesta's value-based critique of evidence-based education challenges the reduction of education to

measurable outcomes and effectiveness. They argue that education should also be evaluated through questions of purpose, subjectification, freedom, responsibility, and democratic existence. Together, these three thinkers show that education is not merely a technical process but also an ethical, social, and existential practice.

The findings related to the Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula indicate that it can be interpreted as a holistic, value-based, and skill-oriented educational framework. Its emphasis on the “competent and virtuous person” suggests that education is not limited to academic achievement but also includes moral maturity, responsibility, inquiry, productivity, social awareness, and cultural continuity. The model’s “Virtue-Value-Action Framework” demonstrates that values such as justice, responsibility, compassion, honesty, freedom, diligence, environmental awareness, and social responsibility are positioned as integral parts of education. Therefore, the Century of Türkiye Education Model can be read not only as a curriculum reform document but also as a philosophical policy text that includes assumptions about the human being, knowledge, values, the teacher, and society.

The comparison between the Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula and the 2023 Administrative Activity Report of the Ministry of National Education shows that Turkish education policy operates at two interconnected levels. The first level is institutional and managerial, focusing on aims, targets, activities, monitoring, and performance indicators. The second level is philosophical and pedagogical, focusing on values, human development, skills, teacher reflection, and holistic education. This distinction is important because educational policies should not be evaluated only through performance indicators. They should also be examined in terms of the philosophical purposes they serve.

This study contributes to the literature in three main ways. First, it compares classical philosophical approaches according to educational aims, knowledge, learner identity, teacher role, and value orientation. Second, it relates Dewey, Freire, and Biesta to contemporary debates on technicization, measurement-oriented education, critical pedagogy, and value-based education. Third, it connects educational philosophy with current Turkish education policy by analyzing the Common Text of the Century of Türkiye Education Model Curricula and the 2023 Administrative Activity Report of the Ministry of National Education. In this way, the study moves beyond a general theoretical review and offers an analytical framework for interpreting educational policy through philosophical categories.

The discussion suggests that educational philosophy should be considered an essential tool for policy analysis and curriculum evaluation. When philosophical reflection is weakened, education risks becoming overly technical, instrumental, and measurement-oriented. In contrast, educational approaches grounded in philosophy make the ethical, human, social, and democratic dimensions of education more visible. Therefore, educational policies should be evaluated not only according to

learning outcomes, curriculum objectives, and performance indicators but also according to the conceptions of human beings, knowledge, value, and society that underlie them.

In conclusion, philosophy is not a decorative or secondary element in education. It is the foundational intellectual ground that shapes educational aims, methods, values, teacher roles, and learner identities. For curriculum development, the study suggests that curriculum should clearly articulate the philosophical assumptions behind their aims and outcomes. For teacher education, it recommends that educational philosophy, ethical responsibility, and critical pedagogy should be integrated more strongly into teacher training programs. For future research, the Century of Türkiye Education Model Curricula should be examined through subject-specific curricula, textbooks, teacher views, classroom practices, and school-level implementation. Such studies would make it possible to understand how the philosophical assumptions of current education policy are translated into practice. Ultimately, education can become a meaningful, responsible, and human-centered process only when philosophical depth and pedagogical applicability are developed together.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde sadece tek bir araştırmacı yer almıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, doküman incelemesine dayalı bir çalışma olduğu için etik kurul izni gerektirmemektedir.